

PARÁDI József*
Magyar határőrizet az I. világháború kitörésekor
(Hungarian border guard in the beginnings of I. world war.)

Absztrakt

Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságában az I. világháborút megelőzően katonai határőrizetre tértek át a Magyar Királyság külső határain.

Kulcsszavak:

dualizmuskori magyar határőrizet , katonai határőrizet ,
a Magyar Királyság külső határai ; határőrizet és haderő 1914 ,
a magyar határőrizet szervezetei 1914

Abstract

Before the First World War, the Hungarian Kingdom of the Austro-Hungarian Monarchy was transformed into a military border guard at the external borders of the Kingdom of Hungary.

Keywords:

Hungarian border guard 1867-1918 ; military border guard ;
external borders of the Kingdom of Hungary ; border guard and military
forces 1914 ; organizations of the Hungarian border guard

*

- *Open Researcher and Contributor ID* = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító (**ORCID**)

<https://orcid.org/0000-0003-3368-2944>

Institutional attachements = Szerző intézményi kötődései :

- *Bertalan Szemere Scientific Society of History of Hungarian Law Enforcement* =
Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság

- *Eötvös Loránd University Faculty of Law History of National Law Department* =
Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Magyar Állam- és Jogtörténeti
Tanszék

- *National University of Public Service Faculty of Law Enforcement* = Nemzeti Köz-
szolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar

@: paradi.jozsef@gmail.com

doi: 10.31626/HU-EISSN2560094X.IV.TOM.117-132.p

A határőrizet és a határvédelem a magyar állam története során a vizsgált időszakig nem vált el markánsan. Az ország határainak az őrzésvédelme hagyományosan a központi hatalom feladatát alkotta, amely ezen teendőinek a megvalósítása érdekében a határmenti lakosság egy részét oly módon vette igénybe, hogy számokra kiváltságokat biztosított.¹

A neoabszolutizmus idejében azonban e modell már módosult. Egyrészt működött még — a császári királyi haderőbe tagoltan — a katonai határőrvidék², másrészt pedig mivel a katonai határőrvidék „csak” Adriától Moldváig terjedt — a veterán katonákra alapozva — a birodalom határainak az őrzésére külön őrtestületet is létrehoztak.³ Ezen őrtestület is a központi hatalom közvetlen felügyelete alá tartozott. A birodalmi oktrojált alkotmány ugyanis a honvédelem és a rendvédelem témáját egyaránt a központi államhatalom kompetenciájába vonta. Ebből fakadóan pedig átrendezte a neoabszolutista HABSBURG-birodalom fegyveres szervezeteinek rendszerét.⁴

A kiegyezéssel pedig — a korábbtól merőben eltérő — új helyzet állt elő a magyar határőrizet terén. Nevezetesen elvált a határok őrzése a határok védelmétől. Mivel a dualista államalakulat mindkét társországnak és a közösen kormányzott Bosznia-Hercegovinának a védelmét a haderő látta el, így a határvédelmi teendők is a véderőre hárultak.⁵

Ezzel szemben viszont a határőrizeti feladatok teljesítése, — amelyet nem soroltak a közös ügyek pragmatikus ügyei közé tartozó hadügyi teendőkhöz — az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság kormányaira hárult.⁶

Határőrizetről azonban mindkét társország esetében nyilvánvalóan kizárólag a külső határok tekintetében lehetett szó, hiszen az Magyar Királyság és az Osztrák Császárság vám-szövetséget alkotott, amelyet a dualizmus időszakában több ízben is meghosszabbítottak. Az Ausztria és Magyarország közötti határon bárki, bárhol és bármikor mindenfajta ellenőrzés és útiokmány nélkül átléphetett békeidőszakban.⁷

A DEÁK József szellemi vezetésével tevékenykedő magyar fél a kiegyezési tárgyalások során a *pragmatica sanctio* magyar törvényttestbe foglalt törvénycikkeiből indult ki. E szerint pedig a *pragmatica sanctio*-ból nem csupán az következik, hogy a HABSBERG-ház uralkodói tisztséget betöltő tagjához tartozott a birodalom valamennyi része és a hatalom a HABSBERG-házon belül öröklődött, hanem az is, hogy a HABSBERG-birodalom védelme olyan birodalmi kötelezettség jelentett, amely kiterjedt annak minden részére. Ezen túlmenően azonban a Magyar Királyság a szuverenitását megőrizte.⁸

A határőrizet tehát nem azért vált a két társország ügyévé, mert az a kiegyezésből következett. A határőrizet tartozhatott volna a hadügy részeként a közös ügyek közé is. Mégsem így történt. Fel sem merült a haderő ilyen irányú kötelezettsége.

A XIX. század második felére ugyanis nyilvánvalóvá vált, hogy a — korszerű haditechnikával felszerelt és ennek megfelelően szervezett — haderő csapatai által az országhatárok békeidőszakban történő őrzése túlhaladottá vált. Karl von CLAUSEWITZ ezt konkrétan is megfogalmazta. Művében azt írta, hogy mire van szükség az eredményes támadáshoz, illetve védelemhez. Márpedig a határok őrzésére vezényelt alakulatokat — a határőrizeti feladatok eredményes ellátása érdekében — a kézi fegyverek kivételével a fegyverzetüktől meg kellett fosztani, illetve kis csoportokra bontva nagy területen decentralizálva kellett elhelyezni egy viszonylag vékony területsávban. Ezzel azonban ezen alakulatok lényegében elvesztették a harcértéküket. Képességeik — úgy a védelmi, mint a támadó harcéljárások terén — elenyésztek.⁹ Ezért az Osztrák-Magyar Monarchiában arra törekedtek, hogy a határok őrzését békeidőszakban rendvédelmi testületek valósítsák meg.

Érdekazonosság jött létre tehát az Osztrák-Magyar Monarchia haderejének a vezetése és a Magyar Királyság politikai vezetése között a tekintetben, hogy a birodalmi határokat békeidőszakban ne a haderő, hanem a két társország külön-külön őrizze. A birodalmi haderő vezetése abban volt érdekelt, hogy az alakulatok harcértékét megőrizték. A magyar vezetés pedig

nem kívánta az ország szuverenitását azáltal mérsékelni, hogy birodalmi szervezetekre bízta országa külső határainak őrzését. Ebből fakadóan a haderőbe telepített birodalmi határőrrezet gondolata fel sem merült. A katonai határőrvidék maradványait pedig mintegy évtizednyi folyamat során számolták fel.¹⁰

Az tehát már a dualizmus kezdetén — a kiegyezés tartalmából fakadóan is — egyértelmű volt, hogy a Magyar Királyságnak az Osztrák-Magyar Monarchiával egybeeső határait kell őriznie. Az is nyilvánvaló volt továbbá, hogy e határokat nem a közös ügyek keretében tevékenykedő szervezetek, hanem a Magyar Királysághoz tartozó rendvédelmi testületek fogják őrizni.

A magyar-román és a magyar-szerb határt — mint útlevél és vámköteles határszakaszokat — kezdetben a Magyar Királyi Pénzügyőrségnek e határmenti csapatai őrizték. A pénzügyőrség szakaszai az úgynevezett „zöld határ” őrizetét látták el. A határátkelőhelyeken — korabeli terminológia szerint a határkapuknál — a személyforgalmat pedig a legközelebbi városi rendőrségek kirendeltségei ellenőrizték. A vámeljáráásokat pedig az illetékes vámhivatalok valósították meg a határkapukhoz telepített bemondó őrsaik segítségével.¹¹

A Magyar Királyi Csendőrség felállítása nyomán az útlevelköteles határszakaszokat érintő működési területtel rendelkező csendőr őrsők is bekapcsolódtak — más közbiztonsági teendőik végzése mellett — a „zöld határ” őrizetébe.¹²

A XIX. század utolsó évtizedének a kezdetén OLÁH Ödön csendőr ezredes vezetésével a Magyar Királyi Csendőrség tiszti delegációt küldött az Osztrák Császárságba, illetve Bosznia-Hercegovinába abból a célból, hogy tanulmányozzák az ottani csendőrségek határőrizeti szolgálatát. A tanulmányútról visszatérők jelentésében foglaltak figyelembevételével hozták létre 1892-ben a Magyar Királyi Csendőrségen belül a határszéli csendőrséget a magyar-román és a magyar-szerb határokon.¹³

A dualizmuskori magyar határőrizeti rendszer kiépülésének csúcán az 1906-ban létesített Magyar Királyi Határrendőrség állt. E testület volt az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságában az első önálló rendvédelmi testület,

amelynek alapfeladatát a határőrizet alkotta. Tevékenységi köre azonban nem fogta át a határőrizet klasszikus triaszának egészét, azaz a „zöld határ” őrizetét, a határforgalom ellenőrzését és a határrend betartatását. A határrenddel kapcsolatos témakör egyértelműen a kompetenciájába tartozott ugyan, azonban a határforgalom ellenőrzése tekintetében már csupán a távolsági határforgalom felügyeletét látta el, mivel a kishatárforgalom ellenőrzését döntően a határszéli csendőrség végezte. A „zöld határ” őrizetét pedig 1912-ig részlegesen, majd szinte teljes egészében a határszéli csendőrség végezte. Ezen túlmenően pedig a Magyar Királyi Határrendőrség szakmai felügyeletet gyakorolt és koordinációs tevékenységet valósított meg a rendvédelmi testületek határmenti alakulatainak a határőrizeti tevékenységét illetően. Emellett — törvényben foglalt esetekben — joga volt a határmenti vármegyékben diszlokáló rendvédelmi testületek részleges igénybevételére is a határőrizeti feladatok eredményes megvalósítása céljából.¹⁴

A dualizmuskori magyar határőrizetben résztvettek továbbá fegyver nélküli, illetve nem hadi fegyverekkel felszerelt szervezetek részlegei is.

Az állami erőhatóságok tagjainak — akik szolgálati lőfegyverként valamilyen vadászpuskával rendelkeztek — kötelességük volt az erdőjárásuk során gyanúsnak talált személyeket a legközelebbi határőrizeti szervezethez előállítani.

A határkapukhoz telepített humán egészségügyi állomások karanténba helyezhették a fertőzőbeteg gyanús utazókat.

A vesztegintézetek pedig, amelyek a határon átszállított növények és állatok ellenőrzését végezték, szintén zárlatot rendelhettek el.

Fokozatosan, többlépcsőben kialakult a magyar határőrizeti szervezetek rendszere, amely a határforgalom teljeskörű felügyeletének az ellátására alkalmas volt.¹⁵

A dualizmuskori magyar határőrizet lényegét alkotta tehát, hogy:

- az útlevelköteles — az Osztrák-Magyar Monarchiának a Magyar Királyság határaival egybeeső — határszakaszain működött;

- a határőrizeti részfeladatokat azok a rendvédelmi testületek látták el, melyek alapfeladataival harmonizáltak ezen részfeladatok;

- a határ mentén működő állami és önkormányzati szervezetek ideiglenes jelleggel résztvettek, illetve bevonhatóak voltak a határőrizetbe;

- a határőrizetet mint szaktevékenységet egyetlen szervezet a Magyar Királyi Határrendőrség fogta össze, sajátjaként azonban csupán részhatárőrizeti feladatokat látott el.¹⁶

A magyar határőrizetben működő testületek nem birodalmi intézmények, hanem a magyar állam központi hatalmának, illetve az önkormányzatoknak alárendelt szervezetek voltak.

A magyar határőrizet vezető szervezete a pénzügyi tárca, majd — a határőrizetbe új testületek bekapcsolódása nyomán — a belügyi tárca kompetenciájába tartoztak. A határőrizet komplex kivitelezésében azonban — szakhatóságai által — részt vett a változó elnevezésű mezőgazdasági tárca is.¹⁷

A dualizmuskori Magyar Királyság határőrizetében viszonylag csekély létszámú személyi állomány vett részt.

A magyar határőrizetben a legnagyobb létszámmal kétségtelenül a Magyar Királyi Csendőrség vett részt, határszéli csendőrség elnevezéssel 1 392 fő csendőr.

A Magyar Királyi Pénzügyőrségnek a határőrizetben résztvevő szakaszaiban szolgálatot teljesítő személyi állománynak a létszáma 599 fő pénzügyőr volt.

A Magyar Királyi Határrendőrség személyi állományába 451 fő határőr tartozott.

A magyar határőrizetben fegyveres rendvédelmi szervezetek részéről összesen 2 442 fő vett részt.

Emellett a határőrizet megvalósításában közreműködtek:

- a humán egészségügyi állomások 72 fővel;
- a határmenti erdőhatóságok 450 fővel;
- és a vesztegintézetek 39 fővel;
- valamint Fiume térségében révhivatalok 70 fővel;
- továbbá a vámhivatalok munkatársai 251 fővel.

A magyar határőrizetben fegyver nélküli testületek részéről összesen 882 fő vett részt.

Összesen tehát a dualizmuskori Magyar Királyság békehatárőrizetében a fegyveres testületek és a fegyver nélküli szervezetek részéről 3 324 fő vett részt. **(I.sz. melléklet)**

Bevonhatók voltak továbbá külön szabályokban rögzített esetekben ideiglenes jelleggel a határmenti vármegyékben elhelyezkedő állami és önkormányzati rendvédelmi szervezetek személyi állománya is.¹⁸

Ezek az erők — bár egy részük fegyveres szervezetet alkotott (Magyar Királyi Határrendőrség), illetve fegyveres szervezet részét képezte (határszéli csendőrség) — azonban alkalmatlanok voltak ellenséges haderő csapatai előnyomulásának a feltartóztatására. Sem a fegyverzetük, sem a szervezetük, sem a diszlokációjuk, sem a létszámuk, sem pedig a személyi állomány képzettsége, illetve függelmi viszonyrendszere nem tette lehetővé az eredményes ellenállás kifejtését.¹⁹

Szükség volt azonban hadra fogható katonai erő határmenti állomásoztatására, amely képes megakadályozni — a haderőnek a határmenti felvonulásáig — az ellenséges felderítést, diverziós cselekedeteket, illetve egyes alakulatok behatolását. A Magyar Királyságban ennek a tervezését 1912-ben valósították meg, a területileg illetékes császári és királyi haderő hadtestparancsnokságainak vezérkarai. Az előzetes terveket a terepen pontosították a határőrizeti erők helyi képviselőivel való egyeztetés formájában. Így jött létre az úgynevezett kivételes hatalom időszakának határőrizetére — korabeli szóhasználatnál a katonai határőrizetre — vonatkozó terv. E terv megvalósíthatóságának feltételeit pedig már békeidőszakban kialakították.²⁰

A terv lényege az volt, hogy olyan határmenti bázisokat hoznak létre, amelyek alkalmasak a haderő felvonulásáig a katonai határőrizet teendőinek az ellátására. A kellő számú kiképzett felfegyverzett személyt kellett tehát koncentrálni a határ mellé, amely élőerő számára az elhelyezési feltételeket is biztosítani kellett, illetve annak a lehetőségét is meg kellett teremteni, hogy a bázisok a katonai határőrizet támpontjai lehessenek a későbbiek során is.

Mivel a haderő csapataitól a mozgósítás időszakában és azt megelőzően előerő elvonása nem volt célszerű, ezért a feladat teljesítéséhez szükséges személyi állományt a rendvédelmi testületek helyi hadra fogható erőiből és az ország belsejéből a határmenti térségbe vezényelt ugyancsak hadra fogható rendvédelmi erőkből továbbá a helyi lakosság sorköteles tagjaiból kívánták megvalósítani. Erre azért volt szükség, mert a katonai határőrizet teendői a békeidőszak határőrizeti feladatainál jóval nagyobb létszámú személyi állományt igényeltek. **(II.sz. melléklet)**

A katonai határőrizet kiépítése tekintetében a helyben felkelhető legalkalmasabb szervezet egyértelműen a Magyar Királyi Csendőrség volt. A határszéli csendőrség formájában a testület egy része eleve az érintett határszakaszokon teljesített szolgálatot. A testület tagjai személyükben katonának minősültek, felszerelésükből és kiképzésükből fakadóan pedig hadra foghatóak voltak. A testületnek az ország belsejében szolgálatot teljesítő személyi állományából erősítés volt vezényelhető a határ mellé. Diszlokációjuk — a határszéli csendőr őrsök — némi megerősítéssel alkalmasak voltak a katonai határőrizet támpontjai feladatainak az ellátására.

A határszéli csendőr őrsöket tehát kibővítették és megerősítették. Az őrsöket futóárkokkal, lőállásokkal és szögesdrót akadályokkal vették körül, továbbá a rendszeresített lőfegyverek hatásos lőtávolságán belül kiirtották a kilövést akadályozó növényzetet. A katonai határőrizetre történő átállás időszakában — amely a haderőnek a határra való felvonulásával ért véget — a vezető szerepet a határszéli ácsendőrség látta el. Ide futottak be a hátszorból a határra vezényelt csendőrök és ide vonultak be a helyi férfi lakosság hadköteles korú tagjai is. A társ rendvédelmi testületek feletti felügyeleti jog pedig a Magyar Királyi Határrendőrségtől átkerült a határszéli csendőrséghez.²¹

A rendvédelmi testületek helyi alakulataiból is igyekeztek minél nagyobb erőt bevonni a katonai határőrizetbe. Ennek érdekében az érintett határszakaszok pénzügyőreit hadra foghatóvá tették. A pénzügyőrök már békeidőszakban katonai ki-

képzést kaptak, személyi felszerelésüket és fegyverzetüket harmonizálták a véderőével. A katonai határőrizetre történő át-térés időszakában pedig a területileg illetékes csendőr őrs-parancsok átalárendeltségébe kerültek. A Magyar Királyi Pénzügyőrség személyi állományának ezen része népfelkelői besorolásba került.²²

A határőrizeti erők feladatát alkotta az ellenséges felderítés és a diverziós cselekedetek meggátlása érdekében:

- a túldoldali csapatok elhelyezkedésének a felderítése;
- a határmenti magyar infrastruktúra — elsősorban a vasútvonalak, a forgalmi csomópontok és a nagyobb létszám, illetve felszerelés befogadására alkalmas építmények — védelme.

A feladatok teljesítése céljából:

- gyarapították a járműsűrűséget;
- növelték a járőrök létszámát, a korábbi két fős járőrök helyett minimum hat fős járőröket vezényeltek;
- a vasútvonalakra vonalszakasz őrségeket, a csomópontokhoz önálló őrségeket és a váratlan lerohanás meggátlása érdekében vonalszakasz tartalékokat szerveztek.

Emellett megszervezték a határszéli csendőr őrsök egymás közötti és a többi határőrizeti szervezet illetve a polgári közigazgatási szervezetek közötti információáramlás lehetőségét, amelyet — a távírdai vonalak kiépítettségének a hiányából fakadóan — az úgynevezett optikai távjelző készülékek rendszerbe állításával valósítottak meg.²³

Ennek a tervnek a kivitelezéséhez a jogalapot a kivételes hatalomról szóló törvény biztosította. A törvény ugyan a Magyar Királyságban — ellentétben az Osztrák Császársággal — a kivételes hatalmat a polgári kormánynak és nem a haderőnek biztosította, azonban a hadművelleti területeken egyértelműen a haderő felügyelte a rendvédelmi testületeket is. A haderő határvonala történő településével, azaz a megindulási terepszakaszokra való felvonulásával a határmenti térség hadművelleti területté vált.²⁴

Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királysága tehát a katonai erővel megvalósított határőrizetről áttért a fegyveres őrtestületek által megvalósított határőrizetre a XIX. században,

azonban a XX. században — a háborúra való felkészülés jegyében — az ideiglenes megvalósítás szándékával visszatért a katonai határőrizethez.²⁵

Jegyzetek:

¹ SZÁDECZKY: I.rész.197-220.p. + II.rész.326-348.p. ; SOMOGYI: 149-172.p. ; IVÁNYI

²BŰR

³KÖMŰVES — NAGY — RAVASZ: 14.p.

⁴ZAHAR

⁵GALÁNTAI : 121-125.p. + 135-137.p.

⁶1867/XII.tc.

⁷Loc.cit. 58-66. § ; 1867/XVI.tc. ; 1878/XX.tc. ; 1887/XXIV.tc. ; 1897/VIII.tc. ; 1899/XXX.tc. ; 1907/LIII.tc.

⁸1723/I.tc. ; 1723/II.tc.

⁹CLAUSEWITZ

¹⁰1872/XXXV.tc. ; 1885/XXIV.tc. ; 1886/XXXVII.tc.

¹¹PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása.

¹²Idem: A polgári magyar állam első központosított, közbiztonsági szerve a Magyar Királyi Csendőrség.

¹³Idem: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914.

¹⁴Idem: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914.

¹⁵PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914. 40-45.p.

¹⁶Loc.cit.

¹⁷Loc.cit. 25-28.p.

¹⁸PARÁDI: *A magyar rendvédelem története.* 68-100.p. + 284.p.

¹⁹Loc.cit. 79-86.p.

²⁰PARÁDI: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt.

²¹Loc.cit.

²²PARÁDI: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti teendői az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914.

²³IDEM : Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. op.cit.

²⁴1912/LXIII.tc.

²⁵PARÁDI: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. ; Idem: Magyar határőrizet 1867-1945. ; Idem: A magyar állam határőrizeti struktúrájának fejlődése a századfordulótól a második világháborúig.

Forrás- és irodalomjegyzék (a jegyzetekben alkalmazott rövidítések oldása):

MONOGRÁFIÁK, ÉS KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

- CLAUSEWITZ (9. :) — CLAUSEWITZ Karl von: *Vom Kriege*. [A háborúról.] Ford.: HAMARY Béla — HAZAI Samu. Budapest, 1892-1894, Ludovika Akadémia. (A *Ludovica Akadémia Közlönye* mellékleteként jelent meg nyolc kötetbe foglalva.) 720 p.
- GALÁNTAI (5. :) — GALÁNTAI József: *A Habsburg-monarchia alkonya. Osztrák-magyar dualizmus 1867-1918*. Budapest, 1985, Kossuth. 387 p. HU-ISBN 963 09 2589 3.
- IVÁNYI (1. :) — IVÁNYI István: *A tiszai határőrvidék 1686-1750*. Budapest, 1885, Aigner. 118 p.
- KÖMŰVES — NAGY — RAVASZ (3. :) — KÖMŰVES József — NAGY György — RAVASZ István: *Határőrségben. A magyar határőrizet és határvédelem szervezeti története a modern korban*. Budapest, 2008, Hadtörténelmi Intézet és Múzeum. 99 p. HU-ISBN 978 963 70 9727 0. /A HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Kiadványai./ HU-ISSN 1789-3593.
- PARÁDI: *A magyar rendvédelem története*. (18.;19. :) — PARÁDI József et. al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris. 367 p. HU-ISBN 963 04 7958 3.

TANULMÁNYOK

- PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. (11. :) — PARÁDI József: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. *Belügyi Szemle*, XXX.évf. (1982) 10.sz. 44-51.p. HU-ISSN 0133-6738.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914. (22. :) — PARÁDI József: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CIV.évf. (1989) 2.sz. 177-196.p. HU-ISSN 0017-6540.
- PARÁDI: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914. (14. :) — PARÁDI József: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CI.évf. (1986) 3.sz. 541-570. p. HU-ISSN 0017-6540.

- PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. (13.;
- PARÁDI: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szerve a Magyar Királyi Csendőrség. (12.;
- PARÁDI: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. (20.;21.;23.;
- PARÁDI: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. (25.;
- PARÁDI: A magyar határőrizet 1867-1945. (25.;
- PARÁDI: A magyar állam határőrizeti strukturájának fejlődése a századfordulótól a második világháborúig. (25.;
- PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CI.évf. (1988) 1.sz. 56-92.p. HU-ISSN 0017-6540.
- PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szerve a Magyar Királyi Csendőrség. *Belügyi Szemle*, XXXVII.évf. (1989) 2.sz. 35-40. p. HU-ISSN 0133-6738.
- PARÁDI József: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV.évf. (1994) 5.sz. 13-17.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „*Háború, forradalom, trianon*” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI József: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. *Határőrségi Tudományos Közlemények*, IV.évf. (1994) 1.sz. 4-23.p. HU-ISSN —
- PARÁDI József: A magyar határőrizet 1867-1945. *Határőrségi Tanulmányok*, V.évf. (1997) 1. sz. különszáma. 11-35. p. HU-ISSN —
- PARÁDI József: A magyar állam határőrizeti strukturájának fejlődése a századfordulótól a második világháborúig. *Határőrségi Tanulmányok*, VII.évf. (1999) 5.sz. különszám 27-48.p. és 14 melléklet. A tanulmány korábbi változata 1999. október 6-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konfe-

rencia-sorozatnak „A közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában” című XII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- SOMOGYI (1.;) — SOMOGYI Éva: a határőrvidéki privilégiumok hatása a paraszti osztályharc alakulására a XVII. században. (Horvátországi parasztfelkelés 1653-1659.) *Történelmi Szemle*, V.évf. (1962) 2.sz. 149-172.p.
- SZÁDECZKY (1.;) — SZÁDECZKY K. Lajos: A székely határőrség szervezése és a mádэфalvi veszedelem. I.rész. *Századok*, XXXIV.évf. (1900) 3.sz. 197-220.p. II.rész. *Századok*, XXXIV.évf. (1900) 4.sz. 326-348.p.
- ZAHAR (4.;) — ZAHAR József: Tradíció és folyamatosság az osztrák rendvédelmi szervezeteknél. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, HU-ISSN 1216-6774. II.évf. (1992) 3.sz. 65-73.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1991. november 19.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Tradíció és korszerűség” című III. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KÉZIRATOK

- BÚR (2.;) — BÚR Márta: *A magyar határőrvidék felszámolása. A házközösség (zadruga) válsága*. Kandidátusi értekezés (MTA) Kézirat. Budapest, 1962.
- PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914 (15.;16.;17.;) — PARÁDI József: A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914. Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE BTK). Kézirat. Budapest, 1985. 162 p.

JOGSZABÁLYOK

- 1723/I.tc. (8.;) — 1723/I.tc. az ország s az ahhoz kapcsolt részek karai és rendei Ő császári és királyi szent felségének szabadságai s kiváltságai atyai és legkegyelmesebb megerősítéseért s a karok és rendek közepette saját legszentségesb személyében megjelenéseért legnagyobb köszönetet mondanak.

- 1723/II.tc. (8.;) — 1723/II.tc. Ő császári és királyi legszentségebb felsége főséges osztrák háza nőágának Magyarország Szent Koronájában s a régtől fogva hozzákapcsolt részekben való folytonos királyi örökösödéséről.
- 1867/XII.tc. (6.;7.;) — 1867/XII.tc. a Magyar Korona országai és az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országok között fennforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról.
- 1867/XVI.tc. (7.;) — 1867/XVI.tc. a magyar korona országai és Ő Felsége többi királyságai és országai közt kötött vám- és kereskedelmi szövetségről.
- 1872/XXXV.tc. (10.;) — 1872/XXXV.tc. Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről.
- 1878/XX.tc. (7.;) — 1878/XX.tc. a Magyar Korona országai és Ő Felsége többi királyságai és országai közt kötött vám- és kereskedelmi szövetségről.
- 1885/XXIV.tc. (10.;) — 1885/XXIV.tc. a polgárosított magyar határőrvidéken fennálló házközösségi intézménynek megszüntetéséről.
- 1886/XXXVII.tc. (10.;) — 1886/XXXVII.tc. a volt magyar és horvát-szlavón határőrvidéki részekben fennálló külön adók megszüntetéséről és az ugyanott még érvényben nem lévő adótörvények életbelépéséről.
- 1887/XXIV.tc. (7.;) — 1887/XXIV.tc. az 1878/XX.tc.-be iktatott vám- és kereskedelmi szövetség meghosszabbításáról.
- 1897/VIII.tc. (7.;) — 1897/VIII.tc. az 1878/XX.tc.-be iktatott és az 1887/XXIV.tc.-kel meghosszabbított vám- és kereskedelmi szövetség VI. cikkelyének módosításáról.
- 1899/XXX.tc. (7.;) — 1899/XXX.tc. a vám- és kereskedelmi viszonyokról és ezekkel összefüggő némely kérdésnek a rendezéséről.
- 1907/LIII.tc. (7.;) — 1907/LIII.tc. az autonóm vámtarifáról.
- 1912/LXIII.tc. (24.;) — 1912/LXIII.tc. a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről.

Melléletek jegyzéke:

I.sz. melléklet

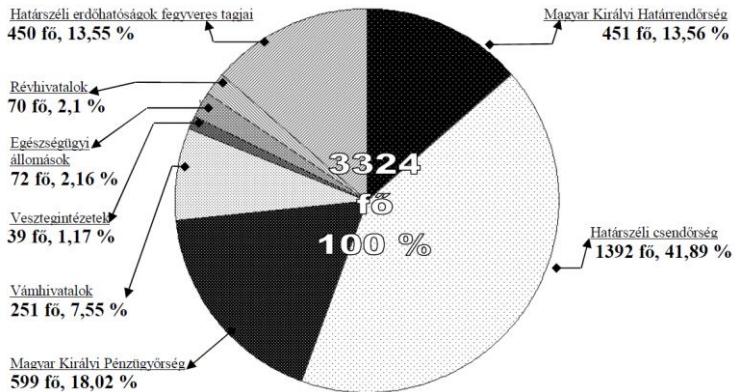
A határőrizetben részt vevők személyi összetétele 1913-ban

II.sz. melléklet

A rendvédelmi testületek határmenti alakulatai személyi állományának az útlevélköteles magyar államhatárokon 1913-ban szolgálatot teljesítő létszáma.

I.sz. melléklet

A határőrizetben részt vevők személyi összetétele 1913-ban

Forrás ! PARÁDI József : A polgári magyar állam határőrizete. 85.p. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVIII.évf. (2018) 55.sz. 67-86.p. HU-ISSN 1216-6774.

A rendvédelmi testületek határmenti alakulatai személyi állományának az útlevelelköteles magyar államhatárokon 1913-ban szolgálatot teljesítő létszáma.

A dualizmus kori Magyar Királyság határvonalának hossza 4 166 km (100%) volt.

- Az Osztrák Császársággal 2 083 km (50%),
- a Román Királysággal 833,2 km (20%),
- a Szerb Királysággal pedig 458,26 km (11%),
- valamint a Fiumei térségben tengeri határ 208,3 km (5%) hosszú közös határa volt Magyarországnak.
- Emellett pedig az Osztrák-Magyar Monarchia két társországa által közösen irányított Bosznia-Hercegovinával 583,24 (14%), hosszú közös határa volt Magyarországnak.

Határőrizet a Magyar Királyságnak csak az úgynevezett külső határain, azaz a magyar-román és a magyar-szerb határokon valósult meg, amelyek együttes hossza 1 291,46 km volt.

Ezen a határszakaszon a magyar rendvédelmi erők részéről 2 442 fegyveres személy teljesített határőrizeti szolgálatot, melyet 882 fő fegyver nélküli állami szakalkalmazott támogatott.

Összeségében 1 határkilométerre

- 1,89 fegyveres személy;
- és 0,68 fegyver nélküli állami szakalkalmazott jutott.

Forrás ! PARÁDI József : A polgári magyar állam határőrizete. 73.p. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVIII.évf. (2018) 55.sz. 67-86.p. HU-ISSN 1216-6774.

